

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

INTERMEDIATE LEVEL OF SPOKEN SANSKRIT

DR. ANURADHA CHOUDRY

DEPARTMENT OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

IIT Kharagpur

**Lecture 11: Introduction of the second person pronoun in the dual form:
Part 1**

CONCEPTS COVERED

- ❑ Introduction to युष्मत् (yuṣmat - you) pronoun in द्विवचनम् (dvivacanam - dual) forms
- ❑ Revision of धातुरूप (dhāturūpa – verb conjugation) and practice of the Causative form
- ❑ Building of vocabulary

पुनःस्मरणम् punaḥsmaraṇam – Revision

सम्भाषणम् (sambhāṣaṇam) - Conversation

आर्या – हरिः ॐ पीयूष! परीक्षा कथम् अभवत्? एषा का ?

āryā - hariḥ om pīyūṣa! parīkṣā katham abhavat? eṣā kā

शिष्यः - नमस्ते आर्ये! परीक्षा सम्यक् अभवत्। एषा मम सहपाठिनी ..... अस्ति।

śiṣyaḥ - namaste ārye! parīkṣā samyak abhavat| eṣā mama sahapāṭhinī ..... asti|

आ – युवां परीक्षायाः परं कुत्र गमिष्यथः ?

ā - yuvām parīkṣāyāḥ param kutra gamiṣyathaḥ ?

शि - ^{1. 2. 3.} ~~आवां~~ परीक्षायाः परं सप्त-दिवसीय-संस्कृतशिबिरं कर्तुं संस्कृतभारतीं गमिष्यामः / वः।

śi - ~~āvān~~ parīkṣāyāḥ param sapta-divasīya-saṁskṛtabiram kartuṁ saṁskṛtabhāratīm gamiṣyāmaḥ / vaḥ |

आ - संस्कृतशिबिरं कुत्र भविष्यति?

ā - saṁskṛtaśibiram kutra bhaviṣyati?

शि - तत् बेङ्गालुरुनगरे भविष्यति।

śi - tat beṅgālurunagare bhaviṣyati|

आ - तद्विषये युवां (वां) कः उक्तवान्?

ā - tadviṣaye yuvām (vām) kaḥ uktavān?

शि - ^{6th}आवयोः (नौ) शिक्षकः ^{2nd}आवाम् उक्तवान्।

śi - ^{6th}āvayoh (nau) śikṣakaḥ ^{2nd}āvām uktavān।

आ - युवाभ्यां सह युवयोः (वां) पितरौ गमिष्यतः किम्?

ā - yuvābhyām saha yuvayoh (vām) pitarau gamiṣyataḥ kim?

शि - आम्। ^{3rd}आवाभ्यां सह ^{6th}आवयोः पितरौ अपि संस्कृतशिबिरं गमिष्यतः।

śi - ām | ^{3rd}āvābhyām saha ^{6th}āvayoh pitarau api saṁskṛtaśibiram gamiṣyataḥ।

आ - संस्कृतभारती संस्कृतशिबिराय युवाभ्यां कति रूप्यकाणि गृहीतवती?

ā - saṁskṛtabhāratī saṁskṛtaśibirāya yuvābhyām kati rūpyakāṇi gṛhītavatī?

शि - सा संस्था ^{5th}आवाभ्यां केवलं सप्तशत-रूप्यकाणि गृहीतवती।

śi - sā saṁsthā ^{5th}āvābhyām kevalam saptaśata-rūpyakāṇi gṛhītavatī।

आ - शिबिरकाले ते युवाभ्यां (वां) सर्व दास्यन्ति किं?
ā - śibirakāle te yuvābhyam (vaṁ) sarvaṁ dāsyanti kim?

शि - आम्। ते ^३आवाभ्यां (नौ) वासं भोजनं पुस्तकं तथा प्रयोजनीयं सर्व दास्यन्ति।
śi - ām | te ^३āvābhyāṁ (nau) vāsaṁ bhojanaṁ pustakaṁ tathā prayojanīyaṁ sarvaṁ dāsyanti |

आ - युवयोः किं संस्कृतानुरागः अस्ति?
ā - yuvayoḥ kim saṁskṛtānurāgaḥ asti?

शि - अवश्यम्। ^३आवयोः बहु संस्कृतानुरागः अस्ति।
śi - avaśyam | ^३āvayoḥ bahu saṁskṛtānurāgaḥ asti |

अभ्यासः (abhyāsaḥ) - Practice

त्वम् / त्वाम् -> युवाम् yuvām

त्वम्
tvam

शुक्रवारः...
śukravāraḥ ...

काव्यं ...
kāvyam ...

पठसि / थः / थ
paṭhasi / thaḥ / tha

त्वाम् / त्वा
tvām / tvā

पाठयामि / वः / मः
pāṭhayāmi / vaḥ / maḥ

युवाम्
yuvām

शनिवारः ...
śanivāraḥ ...

सङ्गीतं ...
saṅgītam ...

लिख ...
likha ...

युवाम् / वाम्
yuvām / vām

इतोऽपि ...
ito'pi

यूयम्
yūyam

रविवारः... / भानुवारः...
ravivāraḥ.../ bhānuvāraḥ

समाचारपत्रं...
samācārapatram...

श्रुतवान् ...
śrutavān ...

युष्मान् / वः
yuṣmān / vaḥ

लेखयामि
lekhaṃyāmi

श्रावितवान्...
śrāvitavān...

श्रावयामि...
śrāvayāmi

त्वया / तुभ्यम् (ते) / त्वत् -> युवाभ्याम् yuvābhyām

उपविशति / न्ति / आमि / आवः / आमः
upaviśati / nti / āmi / āvah / āmah

सः / सा / तत् / भवान् (वती)
saḥ / sā / tat/ bhavān (vatī)

त्वया
tvayā

सह
saha

न उपवेक्ष्यति ...
na upavekṣyati ...

ते / ताः / तानि / भवन्तः / वत्यः
te / tāḥ / tāni / bhavantaḥ / vatyah

युवाभ्याम्
yuvābhyām

विना
vinā

आसन्दे न उपविष्टवान् / वती / वन्तौ / वत्यौ / वन्तः / वत्यः
āsande na upaviṣṭavān / vatī / vantaū / vatyau/ vantaḥ / vatyah

अहम् / आवाम् / वयम्
aham / āvām / vayam

युष्माभिः
yuṣmābhiḥ

प्रत्यागतवान् / वती ... (returned)
pratyāgatavān / vatī ...

तीर्थयात्रार्थं न गच्छति ...
tīrthayātrārtham na gacchati ...

pilgrimage

वचनम् ->
vacanam

विभक्ति - vibhakti

प्रथमा
prathamā

द्वितीया
dvitīyā

तृतीया
tritīyā

चतुर्थी
caturthī

पञ्चमी
pañcamī

षष्ठी
ṣaṣṭhī

सप्तमी
saptamī

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

एकवचनम्
ekavacanam

युष्मद् - yuṣmad

त्वम्
tvam

त्वाम् / त्वा
tvām / tvā

त्वया
tvayā

तुभ्यम् / ते
tubhyam / te

त्वत्
tvat

तव / ते
tava / te

त्वयि
tvayi

-

द्विवचनम्
dvivacanam

युष्मद् - yuṣmad

युवाम्
yuvām

युवाम् / वाम्
yuvām / vām

युवाभ्याम्
yuvābhyām

॥ / वाम्

॥

युवयोः / वाम्

॥

-

बहुवचनम्
bahuvacanam

युष्मद् - yuṣmad

यूयम्
yūyam

युष्मान् / वः
yuṣmān / vaḥ

युष्माभिः
yuṣmābhiḥ

युष्मभ्यम् / वः
yuṣmabhyam / vaḥ

युष्मत्
yuṣmat

युष्माकम् / वः
yuṣmākam / vaḥ

युष्मासु
yuṣmāsu

-

सुभाषितम् (subhāṣitam)

तु+ज्ञा तः वा+अपि

अज्ञानाज्ज्ञानतो वापि यदुक्तमुदाहृतम्।
ajñānājjñānato vāpi yaduktamudāhṛtam।

तत् क्षन्तव्यं युवाभ्यां मे कृत्वा प्रीतिपरं मनः॥
tat kṣantavyaṁ yuvābhyāṁ me kṛtvā prītiparaṁ manaḥ॥

Whatever ill I may have spoken or given as an example, unknowingly or knowingly,
That, by you (two) I must be forgiven as a result of your affectionate thoughts
towards me.

Sanskrit: Life of All Languages

Sanskrit is the life of all languages.

Sanskrit belongs to everyone. It hasn't got its own territory. It does not belong to any country. Languages such as Tamil, Telugu, Hindi belong to some regions. Sanskrit has not got any such geographical affiliation.

Conclusion

Jagadguru Sri Chandrasekharendra Saraswati

Kanchi Shankaracharya

(20th May 1894 – 8th January 1994)

शिवमस्तु
śivamastu

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

*Thank
you*

